

نقش ترکان آناتولی در تشکیل و توسعه دولت صفوی

نقش ترکان آناتولی در تشکیل و توسعه دولت صفوی

مقام و موقع آن لفظ و عبارت و تعبیر در سیاق کلام، به جای آن صورت نادرست و وجهی قریب، بدانچه مؤلف اراده کرده بوده برگزینند. مصحح، برای مزید فایده، احادیث و اشعار و امثال و عبارات عربی را به فارسی ترجمه کرده، لکن در ترجمه آیات قرآنی از تفسیر ابوبکر عتیق نیشابوری استفاده کرده است (یزدگردی، همان، ص ۳۰-۳۴).

منابع

اقبال، عباس (۱۳۷۹). تاریخ مغول، تهران، امیرکبیر؛ پیگولوسکایا، نینا ویکتوروونا؛ و دیگران (۱۳۵۴). تاریخ ایران از دوران باستان تا پایان سده هجدهم میلادی، ترجمه کریم کشاورز، تهران، پیام؛ حمیدی، جعفر (۱۳۷۲). تاریخ نگاران، تهران، مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی؛ نسوی، محمد بن احمد (۱۳۷۰). نقشه‌الصدور، به تصحیح امیرحسن یزدگردی، تهران، ویراستار، چاپ دوم؛ هاشم‌پور سبحانی، توفیق (۱۳۷۰). تاریخ ادبیات، ج ۲، تهران، دانشگاه پیام نور؛ یزدگردی، امیرحسن (مقدمه بر نقشه‌الصدور) - نسوی (۱۳۷۰).

آناتولی، بیگدلی‌ها، بیات‌ها، بایندرهای، ترک شدن آناتولی، ترکان عراق، سوریه، آناتولی. کتاب نقش ترکان آناتولی در واقع ثمره سالیان طولانی مطالعه و تحقیق مؤلف در تاریخ اجتماعی ایلات و عشایر ترک آناتولی است. او کوشیده تأثیر این عشایر را در آغاز قرن ۱۰ ق در تشکیل دولت صفوی و توسعه آن نشان دهد و اگر از پاره‌ای موارد تعصب‌آلود این تحقیق صرف‌نظر شود، کم‌تر اثری با این وسعت و دقت از ترکان آناتولی‌ای سخن گفته که در آستانه تشکیل دولت صفوی و پس از آن به ایران مهاجرت کرده‌اند.

پیکربندی

این کتاب شامل مقدمه و پیش‌گفتار و چهار بخش است:
- بخش نخست به دوران شاه‌اسماعیل اول (۹۰۷-۹۳۰ ق) پرداخته است. در این بخش، افزون بر ذکر مقدمه‌ای در تاریخ سیاسی و رویدادهای زمان شاه‌اسماعیل، قبایلی را بررسی کرده که در تشکیل دولت صفوی و در حمایت از شاه‌اسماعیل اول تأثیر داشته‌اند. این قبایل به دو دسته تقسیم شده‌اند: قبایل بزرگ شامل روملو، استاجلو (استاجلو)، تکلو، شاملو، ذوالقدر؛ قبایل کوچک شامل ورساق، چینی، عربگیرلو، تورغودلو، بزجلو، اجیرلو، خنیسلو، چیشکرک‌لو.
- بخش دوم درباره دوران شاه‌طهماسب (۹۳۰-۹۸۴ ق) است. در این بخش نیز، پس از بررسی حوادث سیاسی - نظامی دوران شاه‌طهماسب اول و موقعیت کلی قبایل در این دوران، تأثیر قبایل گوناگون را در دوران این پادشاه مجزا بررسی کرده است. در این بخش نیز، قبایل به دو گروه تقسیم شده‌اند. در بررسی قبایل بزرگ، افزون بر پنج قبیله پیشین، سه قبیله قاجار و افشار و ترکمان نیز مطرح شده‌اند که در دوران شاه‌طهماسب مقامات و مناصبی را به عهده داشته‌اند. در قبایل کوچک نیز، افزون بر هشت نکته از دوران شاه‌اسماعیل، به معرفی قبایل دیگری می‌پردازد که در این دوران در دستگاه صفوی حضور داشته‌اند؛ از جمله الپاوت (الپاوت)، بیات، قراملو، بایورت‌لو، بهارلو، اسپرلو.
- بخش سوم به دوران شاه‌اسماعیل دوم و سلطان محمد خدابنده (۹۸۴-۹۹۵ ق) پرداخته است.

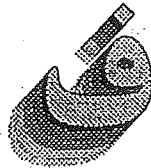
نقش ترکان آناتولی در تشکیل و توسعه دولت صفوی

پژوهشی در باب تأثیر ترکان آناتولی در تشکیل و توسعه سلطه صفوی اثر فاروق سومر با ترجمه احسان اشراقی و محمدتقی امامی.

پروفیسور فاروق سومر، استاد تاریخ دانشگاه استانبول، یکی از برجسته‌ترین پژوهشگران تاریخ و فرهنگ ترکان آسیای صغیر است. او، در سال ۱۹۲۴، در قونیه متولد شد و، پس از گذراندن دوران ابتدایی و متوسطه، تحصیلات عالی خود را در دانشکده ادبیات دانشگاه استانبول دنبال کرد و، در سال ۱۹۴۸، از این دانشگاه فارغ‌التحصیل شد و در سال ۱۹۵۰ به اخذ دکتری تاریخ از دانشگاه آنکارا توفیق یافت و سپس در همین دانشگاه استخدام شد و تدریس تاریخ قرون وسطی را به عهده گرفت. او، در سال ۱۹۶۳، به مقام استادی دانشگاه ادبیات دانشگاه آنکارا نایل شد و، طی این مدت، در بخش تاریخ قرون وسطی به پژوهش در تاریخ تمدن ترکان در دوران اسلامی پرداخت. نتیجه فعالیت و تحقیق فاروق سومر در تاریخ ترک، به‌ویژه دوران اسلامی، انتشار بیش از ۷۰ مقاله و کتاب است که از آن جمله‌اند: اوغوزها (ترکمن‌ها)، نبرد ملازگرد، قراقویونلوها، مغولان آناتولی، قراملو، قاجارها، افشارها، تاتارها، قره‌گزه، دوقوزاوغوزها، ایلات

26 SUBAN 2012

MARZI
SONDA

فائق صالح بیگ مناستری ← فایق بیگ

فاتح الایات ← شرح مثنوی انقروی

(آتاتورک)، بود. در سراسر سال‌های تدریس و سمت‌های اجرایی خود هیچ‌گاه از پژوهش، به‌ویژه در زمینه تاریخ ترک در دوره اسلامی، بازماند. نتیجه این پژوهش‌ها انتشار بیش از هفتاد مقاله و کتاب است. فاروق سومر با زبان فارسی و فرهنگ ایرانی آشنا بود و از منابع فارسی سود می‌جست. وی کتابی به نام روابط مولانا و فرزندش با امرای ترکمن نوشته است (۱۹۷۱م). از دیگر آثارش: غزا یا ترکمن‌ها (۱۹۶۷م)؛ قراقویونلوها (جلد یکم، ۱۹۷۱م)؛ امیرنشین‌های آناتولی (۱۹۸۸م)؛ نقش ترکان آناتولی در تشکیل و توسعه دولت صفوی (۱۹۷۶م) که به فارسی نیز ترجمه و چاپ شده است (۱۳۷۱ ش).

منابع: زبان و ادب فارسی در قلمرو عثمانی، ۲۷۱؛ نقش ترکان آناتولی در تشکیل و توسعه دولت صفوی، مقدمه؛ نگاهی به روند نفوذ و گسترش زبان و ادب فارسی در ترکیه، ۵۰۱-۵۰۲؛ فاروق سومر، «اوزون‌حسن»، وادلیق، سیال چهاردهم، شماره ۴-۸۴ زمستان ۱۳۷۱ ش، صص ۲۵-۲۸؛

Türkiye yazarlar ansiklopedisi, 859.

رشدوزاده

فاروق سومر (Faruq Sumer ، (fā.ruq.su.mer)، یوزقیر از توابع قونیه ۱۹۲۴ - استانبول ۱۹۹۵م، مردم‌شناس و تاریخ‌نگار ترکیه. تحصیلات دبیرستانی را در مدرسه حیدرپاشای استانبول به پایان رساند. تحصیلات عالی را در دانشکده ادبیات و علوم انسانی استانبول پی‌گرفت. در ۱۹۴۸م رشته تاریخ را به پایان برد. در ۱۹۵۰م به گرفتن دانشنامه دکتری تاریخ با گرایش تاریخ قرون وسطی از دانشگاه آنکارا توفیق یافت. سپس با رتبه استادیاری به تدریس تاریخ قرون وسطی در همان دانشگاه سرگرم شد. در ۱۹۵۵م به دانشیاری و در ۱۹۶۳م به استادی دانشگاه رسید. در ۱۹۷۱م رئیس گروه تاریخ قرون وسطی شد و تا ۱۹۸۱م عهده‌دار این سمت بود. در ۱۹۸۲م به درخواست خود بازنشسته شد تا به پژوهش پیش‌تر بپردازد. وی از اعضای انجمن تاریخ ترک، شورای عالی تاریخ و زبان و فرهنگ ترک

21 EYLÜL 1996

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO

: 131

SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ YAYINLARI NO

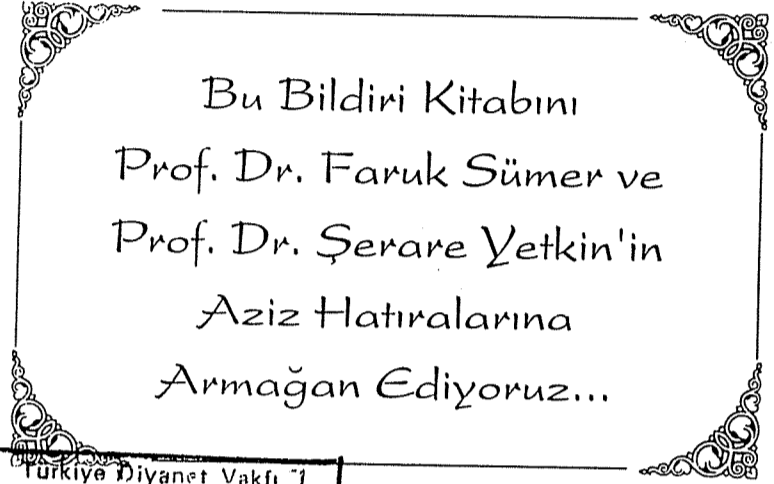
: 6

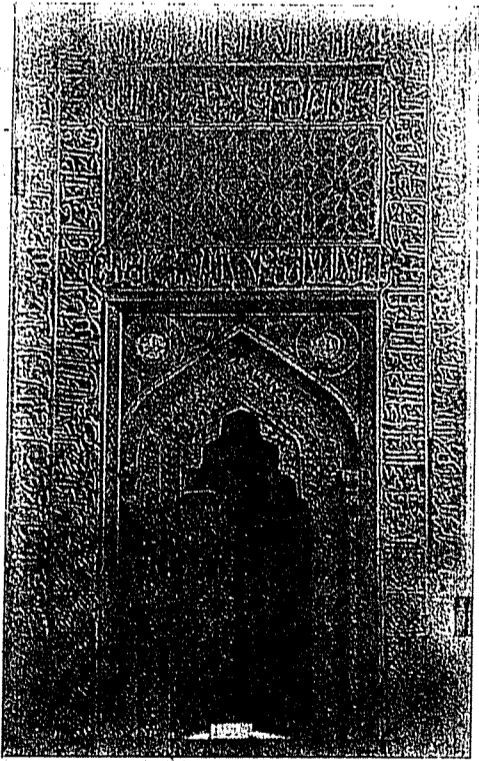
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

V. MİLLÎ SELÇUKLU KÜLTÜR VE MEDENİYETİ SEMİNERİ BİLDİRİLERİ

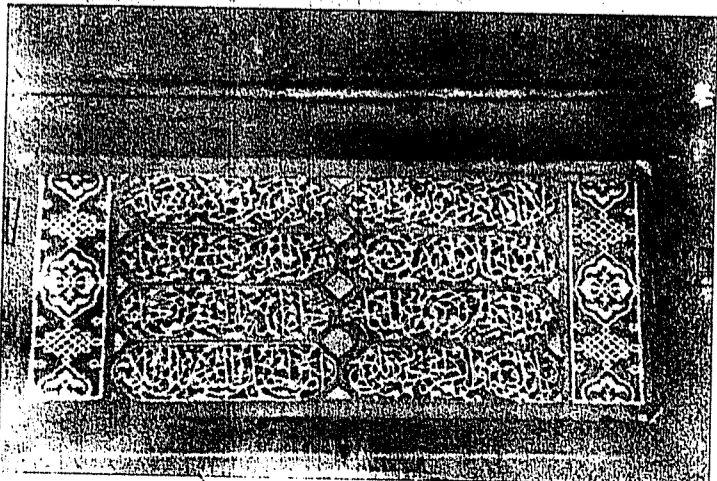
(25 - 26 NİSAN 1995)

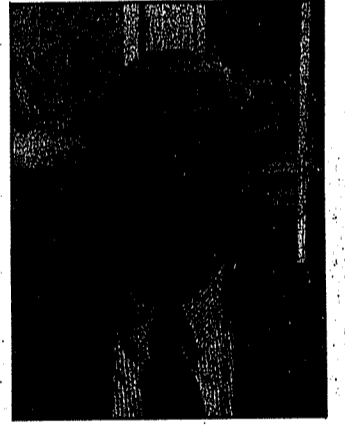
Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	141116 KONYA - 1996
Tasnif No:	2376.06 1411

18. Demseköy Taşkın Paşa Câmii Mihrâbı, XIV. yy.

19. İstanbul Davut Paşa Câmii İnşâ Kitâbesi, XV. yy.

PROF. DR. FARUK SÜMER

(1924 - 1995)

5 Kasım 1924 tarihinde Konya'nın Bozkır ilçesinde doğdu. Maliye daire-sinde memur olan babası Mehmed Zeki Bey'in görevi icabı ailece 1931 yılında İstanbul'a gittiler. İlk ve orta tahsilini burada tamamladı (1942). Lisede iken an-nesinin yardımıyla eski yazıyı öğrendi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde yüksek tahsilini sürdürürken Arapça ve Farsça derslerine de devam etti. "XVI.yüzyılda Anadolu'da Türk oymakları" başlıklı mezuniyet tezini hazırlayarak Tarih bölümünden mezun oldu. 1948 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde doktora çalışmasına başladı. 1950 yılında "XVI yüzyılda Anadolu, Suriye ve Irak'ta Oğuz boylarına mensup teşekküller" adlı tez ile doktor ünvanını aldı. 1955 yılında Karakoyunlular "adlı tez ile do-çenti oldu. 1963 yılında "Oğuzlar'a dair destanı mahiyette eserler" adlı takdim tezi ile profesörlüğe yükseltildi. 1982 yılında 58 yaşında kendi isteğiyle emekli oldu.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde, İstanbul Türk Mu-sikisi Konservatuvarında, Adapazarı Konservatuvarında ve Mimar Sinan Üni-versitesinde dersler vermiş, ayrıca Londra ve Frankfurt üniversitelerinde de mi-safir profesör olarak bulunmuştur. Son günlerine kadar ilmi çalışmalarını ve araştırmalarını sürdürmüştür. (1)

24.10.1995 Tarihinde İstanbul'da ölen Faruk Sümer bey evli ve üç çocuk babasıydı. Cenazesi 26.10.1995 tarihinde Fatih camlinden kaldırıldı ve Ko-zlu alle Kabristanına defnedildi.

* Merhum hocamız hal tercümesini teferuatlı olarak yazmıştı. Bkz. Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı: 101, İs-tanbul 1995, s. 26 - 29.

KENDİ KALEMİNDEN Prof. Dr. FARUK SÜMER'İN HAL TERCÜMESİ

5 Kasım 1924 tarihinde Konya'nın 120 km. güneyinde bulunan Bozkr kasabasında doğdum. Bozkr yöresinin adıdır: Bozkr adı XIV. yüzyılda yaşaması muhtemel olan, bir beyden gelmektedir. Bu adın anlamı boz+kr (yen ve yoket) olmalıdır. Şunu da ilâve etmeliyim ki bozkr kelimesi Fransızca steppe manasını bu yüzyıldan itibaren taşımaya başlamıştır. Bozkr yöresinin halkı XV. yüzyılda da tamamen yerleşik hayat geçirmekte idi. Anılan yüzyılda da yörede Müslüman olmayan veya Türk olmayan herhangi bir azınlık yoktur.

Babam Mehmed Zeki Bey, kasabaya yayan yarım saat uzaklıktaki Akçapınar (Akçamınar) köyündendir. Babam İstanbul'da tahsile başlamış ve subay olmak istemiştir. Fakat ağır bir hastalığa yakalandığı için Kuleli Askeri Lisesinden ayrılmak zorunda kalmıştır; ben doğduğum zaman Maliye dairesinde memurdu. Annem Zeliha Hanım ilk okulu üçüncü sınıfa kadar okumuş, evlendirildiği için tahsili yarım kalmıştır. Bundan dolayı rahmetli anam daima üzüntüsünü ifade eder; kendisini evlenmeye zorladığı için büyük anneme sitemde bulunurdu. Annem çok meziyeti nefsinde toplamış, mükemmel bir kadındı. Ailemden en fazla onunla gurur duyduğumu ifade etmeliyim. Annemin babası Hüseyin Hilmi Efendi İstanbul'da tahsil etmiş, kasabamızda müderrislik ve müftülük yapmıştır. Dedem bütün Bozkrlılar tarafından saygı gören erdem sahibi bir zat idi.

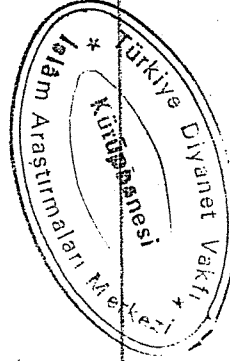
1931 yılında babamın memuriyeti ile ilgili olarak İstanbul'a gittik ve ben burada ilkokula başladım. İlkokulda 4. ve 5. sınıflarda sosyal derslere ve bilhassa tarihe çok meraklı idim. Bundan dolayı liselerde okutulan üç cildlik tarih kitaplarının hepsini daha o zaman okumuş ve kitaplardaki bilgileri öğrenmiştim. Orta okulda iken gazete ve mecmualarda yayınlanan tarihi makale ve romanlardan başka bulabildiğim tarih kitaplarını da

okurdum. Yaz tatillerinde ricamız üzerine babam beni ve benden iki yaş küçük kardeşimi Bozkr'a gönderirdi. Bazan kasabada, bazan da Akçapınar yaylasında otururduk. Yaylada sık sık bir kaç köyün halkı birleşerek eğlenirlerdi. Erkekler Koca Oluk denilen bir çeşmenin başında toplanır, güreş, arakesi ve diğerleri gibi oyunlar oynanır; sonra müziğe geçirilirdi. Bağlama, cura, def, keman, gırnata (klarnet) dan oluşan çalgı takımı hareketli, âhenkli ve neşe verici Konya bölgesi türkülerini çalarlar; sadece delikanlılar değil, yaşlılar da kaşıklarla oynarlardı. Yalnız yaşlılar gençlerin oyunlarını sür'atli oynamalarını tenkit ederler ve "bu oyun bu kadar sür'atli oynanmaz" derlerdi. Gelin Pınarı'nda toplanan kadınlar da aynı oyunları oynarlardı. Onların çalgıcı olarak sadece defçileri vardı. Fakat kadınların oyunlarını erkekler seyretmezlerdi.

Bozkr ilçesinin güneyindeki Alanya, Gündoğmuş ve Manavgat ilçelerinde Yörükler yaşarlardı. Yörük, yörü- fiilinden -k eki ile yapılmış bir isim olup göçebe demektir. Bu yörüklerin Bozkr köylerinin yaylalarına bitişik yaylaları vardır. Bu Yörükler sadece davar yetiştirmekle yetinmezler, Koçhisar Gölü'nden tuz, Aydın ilinden kuru incir getirerek köylülere satarlar veya buğdayla "değişik" ederlerdi. Yörükler boylu boslu, sağlıklı insanlardı. Kadınları da öyle olup üç etek kıyafetleri ve takuları ile dikkati çekerlerdi. Bunların deve katarları ile birlikte kasabadaki evimizin altından ve yaylamızdan derin bir sessizlik içinde geçişleri bana çok küçük iken tesir etmiş ve bende onları yakından tanımak arzusunun uyardırması. Türk topluluklarını incelemeye girişmemde, şüphesiz, küçük yaşta bu Yörükler'e karşı duymuş olduğum ilginin büyük bir payı vardır.

lise IX. sınıfta annemin yardımı ile eski yazıyı öğrendim. İlk okuduğum kitab, Ahmed Refik Bey'in Bizans Karşısında Türkler adlı eseri idi. Sonra annem bir hoca tuttu. Bu hoca Kur'an okumakta ve eski metinleri anlamakta bana geniş ölçüde yardımcı oldu. Gerçekten faziletli bir insan olan hocamdan eski kültürümüz hakkında çok şey öğrendim. Evimize aynı zamanda keman dersleri için başka hoca da gelirdi.

1942 yılında liseyi bitirdim. Tarih araştırmacısı olmak istiyordum. Buna lisede iken karar vermiştim. Yalnız İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne kayd olacağım günlerde bir tereddüd meydana geldi. "Tibbiye'ye gitsen daha iyi olmaz mı? Çalışkan bir gencim, iyi bir doktor olur, çok para kazanırım" diye düşündüm. Fakat tarihten uzaklaşmak, sevgiliden ayrılmak demek olan bu düşünce, beni gittikçe daha fazla rahatsız ettiği için, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne kaydolarak bundan kurtuldum. Hekim olmadığumdan dolayı da katiyen pişmanlık duymadım. Gerçi şimdi hiç bir malım yoktur. Ama eserlerimle milletime ve ilme yapmış olduğum hizmet, bana gerçekten mutluluk vermektedir. Onun için gençlere, yüksek tahsillerini mutlaka alâka duydukları konular üzerinde yapmalarını tavsiye ederim. Bundan asla pişmanlık duymayacakları gibi, milletlerine ve insanlığa da hizmet etmiş olacaklardır. Bu hizmetin verdiği mutluluğu para asla veremez.

Beşinci Bölüm: Mermer Kaplama ve Döşemelere ayrılmıştır.

Altıncı Bölüm: Mozaik ve Freskoları tanımlamakta; İsa, Meryem ve bitki süslemeleri tanım ve ikonografik yorumlarıyla incelenmekte, tarihleme teklifleri yapılmaktadır.

Kitabın sonundaki 179 adet siyah-beyaz ve renkli fotoğrafta, kazı safhaları, binanın iç ve dış ayrımı, mimari plastik parçalar ve resim programı yeterince zengin bir biçimde sergilenmektedir. Bundan sonraki kısımda, katlanmış büyük sayfalar halinde 38 adet çizimle yapının çeşitli kesit, plan ve rölevaleri verilmektedir. Metin içindeki 90 adet çeşitli plan ve duvar resimleri, kitabın görsel malzeme yönünden oldukça zengin bir anlatım tarzını benimsediğini göstermektedir.

Özet ve sonuç olarak; İstanbul'un oldukça işlek bir semti olan Vezneciler'de yürütülen arkeolojik bir işlem ve restorasyon çalışması zengin bir literatüre dönüştürken, böyle bir sürecin ayrıntılı bir rapor halinde yayınlanması benzeri projeler için ciddi bir örnek oluşturmaktadır. Yayımların Türkçe'ye çevirilerek yayınlanması okuyucu kitlesini artıracak yararlı bir girişim olacaktır.

SELÇUK MÜLAYİM

ITK BELLETEN, cilt: LXII / sayı: 235
Aralık - 1998, s. 935 - 966.
D. 137

23 KASIM 1999

Nekroloji:

PROF. DR. FARUK SÜMER
HAYATI VE ESERLERİ

(Ölümünün 3. Yıldönümü Dolayısıyla)

FEDA ŞAMİL ARIK*

I.

Hayatı (1924-1995)

Türkiye'nin yetiştirdiği değerli ilim adamlarından, tanınmış Türk tarihçisi Prof. Dr. Faruk Demirtaş-Sümer, Cumhuriyetin ilânından bir yıl kadar sonra, eski Selçuklu başkenti Konya'nın Bozkır ilçesinin Akçapınar (Akçamınar) Köyü'nde doğmuştur (5 Aralık 1924 Çarşamba/1340 Rûmî). Annesi, -ulemâdan Müftü Hüseyin Hilmi Efendi'nin kızı-ev hanımı Zeliha Hanım, babası, eski Maliye memurlarından ve İstiklal Savaşı gazilerinden Mehmet Zeki Efendi'dir. Ailesi, 1934'te çıkan soyadı kanunu üzerine önce "Demirtaş", daha sonra ise, bunun bırakıp "Sümer" soyadını almış ve 1931'de Bozkır'dan gelerek İstanbul'a yerleşmiştir.

İlkokulu Karaman Gazi Paşa İlkokulu'nda bitirdikten (1936) sonra, İstanbul Haydarpaşa Öğretmen Okulu'na girmiş ve 1943'te buradan başarıyla mezun olmuştur. Daha ilkokul sıralarında tarihe karşı özel bir ilgi ve sevgi duymuş, bu sahaya ilişkin yayınları okumuş, lisede de tarih bilgi birikimini iyice ilerletmiş, annesinin yardımı ile eski yazıyı öğrenmiş, ailesinin tuttuğu özel bir hocadan Kuran ve eski metinler dersleri almış, kendi çabasıyla yabancı dilini (Fransızca) de epeyce geliştirmiştir. II. Dünya Savaşı'nın sürdüğü lise yıllarında yaz tatillerini, ya memleketi Bozkır'da yayla ve dağlarda doğa gezi ve incelemeleri yaparak veya İstanbul'daki kütüphanelerde kitap okuyarak, çalışarak geçiren Sümer, tarihe karşı duyduğu büyük sevgi dolayısıyla daha o çağlarda tarihçi olmaya karar vermiş, ve bu münasebetle-bu alan için gereken asgarî formasyon ve altyapıya fazlasıyla sahip olarak- İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne kaydolmuştur. Gayret ve çalışkanlığı ile fakülte-deki hocalarının da sevgi ve taktirlerini kazanmış, zamanın en tanınmış değerli ilim adamları durumunda bulunan büyük otoritelerinden dersler okumuş, onların özel sohbetlerinde bulunmuş ve kendilerinden geniş ölçüde is-

* Doç. Dr. AÜ DTCF Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Bir Tarihçinin Ardından

Faruk Sümer'in Sessiz Ölümü

TURGUT AKPINAR

Bu memlekette değerler skalasın-
da inanılmaz bir çöküntü döne-
mini yaşıyoruz. Bir televizyon verici-
sinde tamirci olarak çalışan gencin
veya sözde sanatkâr bazı kişilerin
ölümleri günlerce kamunun bilgisine
sunulurken, ömrünü Türk tarihini
incelemeğe adanmış önemli tarihçile-
rimizin, sadece ölüm haberini bile ne
gazetelerden, ne sayıları bilinmeyen
televizyonların ekranlarından öğre-
nebiliyoruz.

Selçuklu tarihine büyük emek ver-
miş olan Mehmed Altay Köymen'in
ölümünü, ancak bir yıl sonra, hayret-
ler içinde öğrenebilmiştim. Hayret-
tim şundandı: Muntazam gazete oku-
yan ve televizyonlarda haberleri ta-
kip eden bir vatandaş olarak bu ta-
rihçimizin ölümünden (eğer haber
verilseydi) haberim mutlaka olurdu.

Bu defa ölüm yıldırımını çok daha
yakınıma düşmüş fakat günlerce ha-
berim olmamıştı. Konuyu açtığım
herkes aynı durumdan şikayetçi idi.
Korkunç bir ilgisizlik vardı. Bunun
da kaynağı bilgisizlik idi. Kitap Fuarı
açıldığını haber veren muhabirler,
TV habercileri o fuarlardan biraz da
kendileri kitap alır, okurlarsa hem
kendileri, hem biz faydalanmış ola-

cağız. Halkın hoşuna gideceğiz ve
böylece reklâm alacağız diye sabaha-
tan akşama kadar Sulukuleli dansöz-
lere göbek attıran ve bazı bed sesli
"büyük ses sanatkarlarını", sallanıp,
haykırmaları için sahneye çıkaran
kimselerin, biraz ilim âleminde neler
oluyor, neler yazılıp çiziliyor diye et-
raflarına bakmaları da gerekmez mi?

Bir hafta, on gün kadar önce vefat
ettiğini, büyük üzüntü ile öğrendiği-
miz değerli tarihçimiz Prof. Dr. Faruk
Sümer'in vefatı ile memleketimiz
çok önemli bir ilim adamını kaybet-
miştir. Türk tarihine ilgi duyanların
başı sağ olsun. Ailesine taziyetlerimi
sunar, sabırlar dilerim.

Bu değerli tarihçimizle uzun yıllar
önce Sahaflar'da tanışmıştım. Türk
tarihinin hemen bütün meselelerine
duyduğum ilgi nedeni ile olmalı, ça-
bucak dostluğunu kazanmıştım ki,
bununla gurur duyuyorum. Görebil-
diğim kadartıyla o, tarihimizle ilgile-
nen herkesi kendine yakın hisseder-
di. 1994 yılında, çevirisini yaptığım,
İletişim Yayınları arasında "Türkler
ve Tatarlar Arasında" ismiyle yayınlan-
an ve büyük bir ilgi gören Schilt-
berger'in Anılarını, orijinal dili Al-
manca'dan Türkçe'ye çevirmemi

benden isteyen hocam Faruk Sümer-
oldu. O bu konuda bıkmadan beni
ısrarla teşvik etmişti. Yani eserin ma-
nevi babası rahmetli Faruk Sümer ol-
muştur. Bunu yazmaktaki amacım,
hizmeti olabilecek herkesi nasıl teş-
vik ve sonunda takdir ederek, sadece
kendi yazdıkları ile değil, teşvikleriyle
de tarihimize hizmetten geri kal-
madığına küçük bir örnek vermektir.

Dar ufuklu, zekâdan ve gerçek kül-
tür birikiminden mahrum, bazı tarih-
çilerin 4 yıl üniversitede tarih oku-
mayanları, "amatör" diye, zavallı bir
aşâğılık duygusuyla küçümsemeleri-
ne mukabil Faruk Sümer de bizi bü-
yük tarihçi Osman Turan gibi ilgi ve
hoşgörü ile dinlerdi. Onun yanında
pek mütevazı kalan tarihi bilgilerimle
zaman zaman tarihimizin mühim
bazı konularına girişimi, zevk ve he-
yecan duyduğu belli olacak şekilde-
dinler, bazeñ "Aziz kardeşim, çok
haklısın" gibi sözlerle tasvip eder, ya-
hut uzun uzun faydalı açıklamalara
başlardı. Benim bir Köprülü hayranı
oluşumu ve O'nu "eşine rastlanma-
yan bir dâhi-tarihçimiz" olarak gör-
memi isabetli sayar, fakat her dediği-
ni de tenkidsiz kabul etmezdi. Mese-
lâ Osmanlıların "Kayı" boyundan

Sümer Faruk

yaptı, tiyatrolarda çalıştı, sinemada oynadı, edebiyata şiir ve radyo oyunları ile girdi. Ankara Devlet Konservatuarı Yüksek Tiyatro Bölümünü bitirdi (1961). Polonya, Almanya ve ABD’de araştırmalar yaptı. 1961 yılından sonra Devlet Tiyatrolarında oyuncu ve yönetmen olarak çalıştı. Araçta Cumhurbaşkanlığı baş danışmanlığı görevinde bulundu. Değişik dönemlerde Devlet Tiyatroları Edebi Kurulunda, Tiyatro Yazarları Derneği yönetiminde bulunan sanatçı, Anadolu üniversitesinde dramaturgi dersi öğretim görevlisidir. 1953’den itibaren şiir ve hikayelerini *Varlık*, *Dost*, *Yeditepe*, *Türk Dili*, *Cumhuriyet* gibi gazete ve dergilerde yayımladı. Sonra oyun yazarlığına başladı ve adını daha çok bu türde duyurdu. Devlet Tiyatrosunda “Altın Kalpli Kız” ve “Katip Çıkmazı” oyunları oynandı. TRT 1970 Sanat Ödülleri yarışmasında radyo oyunları türünde “Küpe Çiçeğinin Ölümü”, televizyon oyunları türünde “Gecenin Bir Yeri” oyunuyla, hikâye türünde de “Serçe” hikâyesiyle üç başarı ödülü kazandı. Devlet Tiyatrolarında oynanan “Eski Fotoğraflar” ile Türk Dil Kurumu 1977 Oyun ödülünü kazandı. Aynı oyun Köln Türk Tiyatrosunda sergilendi (1979). “Meddah Amca” adlı çocuk oyunu da TBMM Kültür-Sanat Kurulu üçüncülük ödülünü kazandı. **Eserleri/Roman:** *Bozuk Bir Şey* (İst. 1976), *Bir Düşmüydü O İzmir* (Ank. 1992). **Şiir:** *Günebakan* (İzmir 1955), *Denize Çıkan Cadde* (İzmir 1957), *Küçük Kızın Adı Ayşe* (Ank. 1965), *Sandalım Kıyıda Bağlı Ya da Ayyuklalı Alekos ile Namazgâhlı Şükri Bey Destanı* (İst. 1983). **Hikâye:** *Aklımda Kalan Masallar* (İst. 1983), *Memuroğlu Memur* (İst. 1994). **Oyun:** *Katip Çıkmazı* (Ank.1970), *Altın Kalpli Kız* (1970), *Bu Topraklar İçin* (Ank.1976), *Eski Fotoğraflar* (Ank.1978), *Karacaoğlan* (İst. 1983), *Gül Satardı Melek Hanım* (1985), *Aşk Dediğin Nedir ki?*, *Meddah Amca* (1986), *Gecenin Kulları* (1987), *Maviydi Bisikletim* (1987), *Toplu Oyunları* (İst. 1994), *Toplu Oyunlar*

II (İst, 1997), **Radyo oyunu:** *Küpe Çiçeğinin Ölümü* (1970), *Gecenin Bir Yeri* (1970).

Kay.: AES, s. 683; BL 21/10922; EİS s.337; RTEs s.511-512; *Tiyatro Ansiklopedisi*, Ank. 1995, s. 608-609; TBEA 2/752; TDEA 8/76; TEA/AÖ 4/105; TYA s.858-859. ↔Yaz. Krl.

SÜMER, Faruk (3.11.1924-21.10.1995):

Tarihçi, öğretim üyesi. Konya’nın Bozkır ilçesinde doğdu. İlk öğrenimini burada, orta öğrenimini İstanbul’da yaptı. İÜ EF Tarih Bölümünden mezun oldu (1948). DTCF’nde 1950 de doktorasını verdi ve 1951 de Orta Çağ Kürsüsüne asistan oldu. 1955’te doçentliğe, 1963’te profesörlüğe yükseldi. Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsünün kurucuları arasında yer aldı ve *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*’nin müdürlüğünü üstlendi. Yurt içinde ve dışında pek çok kongreye katıldı. 1970’de Londra Üniversitesinde, 1974’te Frankfurt’ta Goethe Enstitüsünde Selçuklu tarihiyle ilgili dersler verdi. Son görevleri ise Türk Musikisi Konservatuarı, Adapazarı Konservatuarı, Mimar Sinan Üniversitesindedir. 1982’de emekli oldu. İstanbul’da öldü, Kozlu mezarlığına gömüldü. *İslâm Ansiklopedisi*’nin madde yazarlarındandı. *Bellekten*, *Türkiyat Mecmuası*, *DTCF Dergisi*, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*’nde konusu ile ilgili makaleler yayımladı. **Eserleri:** *Oğuzlar (Türkmenler)*, 1967, 2.bs.1972), *Kara-Koyunlular I* (1967), *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı* (1970), *Safevi Devleti’nin Kuruluş ve Gelişmesinde Anadolu Türkleri’nin Rolü* (1978). *Türkiye Kültür Tarihine Umumi Bir Bakış*, *Türklerde Atçılık ve Biniçilik* (İst.1983), *24 Oğuz Boyundan Biri Olan Çepniler*, *Eshabü’l-Kehf/Yedi Uyurlar* (İst. 1989), *Eski Türklerde Şehircilik* (Ank. 1993), *Liseler için Tarih I* (İst. 1990), *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu’da Türk Beylikleri* (Ank. 1998), *The Book of Dede Korkut A Turkish Epic* (A.E. Uysal ile, Texas 1992), *Tirebolu Tarihi* (İst. 1992), *Türk Cumhuriyetlerini Meydana Getiren Eller ve Türk Des-*

Prof. Dr. Faruk Sümer'in Gözüyle AVŞARLAR

20 ARALIK 1996

Öğ. Gör. MEMDUH YAĞMUR

Geçen yıl kaybettiğimiz değerli tarihçimiz Prof. Dr. Faruk SÜMER, Türkiye'de tarih ilminin en büyüklerinden birisi olduğu gibi; dünya tarihinin ve Türk Dünyası'nın da konusunda en büyük kaynağı olma özelliği olmaya devam etmektedir.

Faruk SÜMER Hoca'nın öğrencisi olma imkânım olmadı. Fakat Hocamızı bilhassa Oğuzlar kitabı ile yakından tanıma imkânını bulmuştum. Ardından Yabanlu Pazarı, Safevi Devletinin Kuruluş ve Gelişmesi, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi'ndeki yazıları ve İslam Ansiklopedisi'nde yazdığı maddeler ile kendi tarihimizi, boy ve soy şuurunu öğrenme imkânı bulmuştum.

İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Radyo-TV bölümünü 1989 yılında bitirdiğimde yüksek lisans öğretimine başladım. Dersleri verdikten sonra: Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. Durali YILMAZ'dan (halen Muğla Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dekanı) "Avşarlar ve Avşar Düğünü Belgeseli" konulu tezi olarak çalışmalara başladım. Artık ne kadar kaynak varsa araştırıyor, hocalarla konuşuyor, araştırmalar yapıyordum. (Bu araştırmalarım Bursa'da çok yoğun işleri olmasına rağmen, bana sonuna kadar yardımlarını esirgemeyen kıymetli kardeşim A. Menderes KAYA'ya da bu vesile ile sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.)

İMZA GÜNÜ

1992 yılı içinde Faruk SÜMER Hoca'nın Oğuzlar kitabının 4. baskısı çıkmıştı ve Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Süleymaniye Kültür Merkezi'nde imza günü tertiplenmişti. Faruk SÜMER Hoca ile tanışma imkânı aradığımdan dolayı hemen Vakfa gittim ve kalabalık içinde fırsat bulup Hoca'ya:

"Basın Yayın Yüksekokulu'nda yüksek lisans yapıyorum. Aslen Avşar olup Kayseri Özlüce (Taf)'liyim. Tez konusunu olarak da "Avşarlar" konusunu aldım" deyince; Hoca bana bakıp:

"En büyük Avşarlar, yaşasın Avşarlar" diye bağırды. Etraftaki insanların garip garip bakması üzerine Hoca açıklama yaptı:

"Avşar Türkmenleri diğer Oğuz-Türkmen boyları içinde halen boy şuuruna sahip tek Türkmen boyudur" diyerek etraftakilere Avşarlar hakkında bilgiler verdi.

Hoca ile sohbetimiz koyulaşınca Hoca'ya, Kayseri'de Dadaloğlu Vakfı ile yakın ilişkiler içerisinde olduğumu da belirtiyordum. Hoca:

"Oğuzlar'ın yeni baskısı için Dadaloğlu Vakfı mensuplarından muhtelif resimler istemiştım. Fakat göndermeyince ben de eski resimleri kullanmak mecburiyetinde kaldım" diye sitemlerde bulundu.

OGUZLAR

(TÜRKMENLER)

TARİHLERİ • BOY TEŞKİLATI • DESTANLARI

Prof. Dr. Faruk SÜMER

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI
KASIM - 1996

YABANLU PAZARI BELGESELİ

Bunun üzerine ben de resimler çekip göndereceğime söz vererek ayrıldım. Bir kaç ay sonra İstanbul'a gittiğim zaman da, Özlüce ve civarlarında çekmiş olduğum bazı resimleri ve Beşir ÖNDER'in orijinal bir resmini Hoca'ya ulaştırma-ları için Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı'na bıraktım.

1993 sonlarına doğru, yüksek lisansımı bitirdikten sonra Kayseri'de bir yerel TV'de genel yayın yönetmeni olarak çalışıyordum. İstanbul'a bir ziyaretimde Faruk SÜMER Hoca'yı arıyorum ve Yabanlu Pazarı'nı (Pazarören'in dünya-nın ilk milletlerarası fuar olduğunu araştırarak bulduğu ki-tapı) belgesel haline getirmek istediğimi belirtiyordum. Hoca'nın beni evine davet etmesi üzerine büyük bir memnuni-yetle evine gittim. Meğerse Hoca da Türkmenistan'dan yeni gelmiş ve Türkmenistan İlimler Akademisinin de en yük-sek nişanı ile ödüllendirilmiş; Devlet Başkanı Türkmenba-şı, Hoca'yı aynı zamanda Türkmenistan vatandaşlığı yapmıştı. Hoca, Türkmenistanda çok fazla önem gördüğü halde, Tür-kiye'de fazla değer göremediğinden de şikâyetçi olmaktay-dı. Yabanlu Pazarı belgesel projesi hakkında:

"Sizin şu anki teknolojiniz buna yetmez. Bunun için o fuarın gerçeğe uygun bir şekilde canlandırılması gere-kir. Bunun altından da ancak TRT gibi bir kuruluş kal-kabilir." diyerek bu projenin çok üyük bir prodüksiyon ile yapılabileceğini belirtti.

AVŞARLAR YAĞMACILIĞI NASIL ÖĞRENDİ?

Bu arada ben meraklı olduğum bazı sorular soruyor ce-vaplarını arıyordum. Mesela, Türkiye'de fazla bilinmeyen İ-ran Avşarları hakkında bilgi vermesini istediğim zaman, çok büyük bir şura sahip olduklarını, fakat büyük baskılara maruz kaldıklarını öğreniyordum. Avşarların çok saf ve te-miz olduklarını, 18. asırda bütün Türkmen aşiretlerinde do-layısıyla Avşarlar'da görülen yağma ve talancılığı, Avşarlar-ın Rakka sürgününde Kürtlerden öğrendiklerini de anlatı-yordum.

Prof. Dr. Faruk Sümer'in bana söylediği ve bütün Türk-menleri içine alan en önemli şey ise; Avşar değil, Avşar Türkmeni olduğumuz konusudur.

"Sizler Avşar Türkmenlerisiniz. Her boy kendi bo-yunu aynı zamanda Türkmen olduğunu da bilmelidir. Bu sayede birlik bozulmayacaktır. Bütün Türkmenler ancak Türkmenlik şuurunu ile Türk Milliyetçisi olabilir-ektir. Avşarlar ise Türkiye Türkmenleri içinde boy şu-uruna sahip belki de tek boydur ve dolayısıyla Türk Milliyetçiliği'nde diğer Oğuz-Türkmen boylarına naza-ran daha şuurlidir. Fakat bu da yetmemektedir ve di-ğer Türkmen boylarının da bu şuurda olması gerek-mektedir. Bu da ancak sizlerin vasıtası ile olabilecektir." diyerek Türk Milleti'nin birliğini sağlamanın en güzel yolunun Oğuz-Türkmen boylarının, boy şuurunu yanında Türkmenlik ve Türk Milliyetçiliği şuuruna da sahip olması gerektiğini izahını uzunca yapı; ordu.

Hayranı olduğu Avşar Türkmenleri hakkında da bazı tenkitler de bulunuyor ve kızgınlığını da belirtiyordu:

"Yabanlu Pazarı araştırmaları ile uğraşmamız esasında Pazarören'de bir kahvehaneye girerek selam verdim. Fakat hiç kimse ayağa kalkarak selamını almadı. Bunun üzeri-ne ben de siz ne biçim Avşarsınız. Avşarlar misafirper-verdir, ye misafirlerle gereken önemi fazlasıyla gösterirler, fakat sizlerde bunu göremedim" diye kızdığını da anlatı-yordu.

Hoca, Türkmenistan'ın Ankara büyükelçisini de yap-tığımız faaliyetlere davet etmemizi istiyordu. Hoca ile oldu-ğum bir kaç saat, hayatımın en tatlı anlarındandı ve Hoca'nın eşsiz bilgisiinden faydalanma imkânım olmuştu..

1994 Ekim ayı içinde İstanbul'a gittiğim zaman ise an-cak telefonla görüşme imkânı bulabildim. Hocanın halini hatırlamı sordum. O günlerde de Çepniler isimli yeni kitabı yayınlanmıştı. Ben de bu vesile ile, "Niçin ayrı bir Avşarlar kitabını hazırlamadınız" diye sorduğumda ise:

"Çepniler beni daima ziyaret ederler, halimi hatırlamı so-rarlar, bazen de hediyeler getirirler. Avşarlar içerisinde ise senden başka kimse beni arıyıp sormamaktadır" diye sitem-lerinde belirtiyordu.

Anlaşılan Hoca çok sevdiği Avşarlardan gerekli ilgiyi bekliyor, fakat göremiyordu. Dadaloğlu Vakfı'nın yaptığı sempozyumlarına dahi davet edilmiyordu. Bir Avşar Türki-meni olarak kendi adında Hoca'dan özür diliyorum ve böyle olmaması gerektiğini belirtiyordum. İstanbul'da bulunan ba-zı Avşar arkadaşlarıma da Hoca'nın telefonunu verip arama-ları, halini hatırlamı sormalarını istiyordum.

22 Ekim 1995 tarihli gazetelerde Faruk Sümer'in ölüm i-lanını gördüm. O kadar üzüldüm ki anlatmak imkansız. O-ğuz-Türkmen çocukları bir heyini kaybetmişti ve acısı bü-yüktü. Fakat Prof. Dr. Faruk SÜMER ismi, yazmış olduğu eserleri ile Türk insanının gönlünde yaşıyor, Türklük ve Türkmenlik şuurunu vermesi devam ediyordu. Türk gençliği Oğuzlar'ı okuduğu müddetçe Türklük şuurunu da bitmeyece-ği gibi bilakis artacaktır.

Bu vesile ile Faruk SÜMER Hoca'ya rahmetle anarken; hayranı olduğu Avşar Türkmenleri'nin titreyerek tamamen özüne dönüp, bütün Türkmenlere öncü olacağına ve 21. as-rın Türk asrı olmasında Avşar Türkmenleri'nin elinden gelen bütün gayretini göstereceğine de inancım sonsuzdur.

AVŞAR İSMİNİN ANLAMI

Bütün Oğuz-Türkmen Boyları Oğuz Han'ın 6 oğlundan ve 24 torunundan meydana gelmiştir. Avşar da Yıldız Han'ın büyük oğlunun adı olup, Bozok koluna mensuptur.

Avşar boyunun adı, Kaşgarlı Mahmut (XI. yy) ve Fah-rettin Mübarek Şah (XIII. yy. başı) listelerinde Afşar; Reşi-uddin (XIV. yy. başı) ile ona dayanan Yazıcıoğlu (XV. yy.) ve Ebülğazi Bahadır Han (XVII. yy.) listelerinde Av-şar olarak geçer. Moğol istilasından önceki vekayinamelere-de de Afşar şeklinde rastlamak mümkündür. XIV-XVII. yy'larda Anadolu'da her ikisi de görülmele beraber, Avşar

Oğuzlarda Yaprak Dökümü

Prof. Dr. Faruk Sümer ile yaptığımız son görüşmeyi yayınlarken

Kendisine Allah'tan rahmet diliyoruz.

Türk Edebiyatı: Çocukluğunuz ve yetişmenizde tesiri olan unsurlar nelerdir?

Faruk Sümer: 1924 yılında Konya'nın Bozkır kasabasında

doğdum. Altı yaşında İstanbul'a yerleştik. Bütün tahsilim İstanbul'da geçti. O zamanlar İstanbul'un nüfusu yaklaşık 600 bin. Biz Sultanahmet'te yaşıyoruz. Şehre İstanbul terbiyesi hâkim. Aradığın herşeyi bulabiliyorsun. Alemdar'da 49. İlkokul'da okula başladım. Sonra İstanbul Lisesi'nde tahsilim devam etti. O yıllarda II. Cihan Harbi devam ediyor. 1940'larda Almanların şehre hücum edeceği korkusu belirdi. Müzelerimizdeki kıymetli eşyaları, kütüphanelerimizdeki değerli kitapları başka yerlere taşıdık. Halkın bir bölümü memleketine geri döndü. Biz de o sene Toroslar'da yaylaya çıktık. Alaiye taraflarından gelen yürüklerle tanıştık. O yıllarda onları yakından tanıma fırsatım olmuştu. Ben, kardeşim ve Bozkır'dan bir arkadaş dağa çıkar, tabiat gezileri yapardık. Bu sırada lise öğrencisiyim. Bizim, dağa gezi yaptığımızı gören yaşlılar bu işe bir türlü akul edemez. "ne var dağ taş geziyorsunuz, ırmağın boyunda serinleyin" diye nasihat ederlerdi.

Liseyi bitirince Edebiyat Fakültesi'ne gitmeye karar verdim. Son sınıftayken Türkiyat Enstitüsünü gidip görmüştüm. Şimdiki üniversitenin sağ tarafında lohanta olarak kullanılan bina, eskiden Türkiyat Enstitüsü'yü. Kendimi o okula gitmeye hazırlamıştım. Fakat okuldan mezun olunca arkadaşlar söz birliği ettiler, hep birlikte Tıbbı girme kararı aldılar.

Bana da o yönde baskı yapıyorlardı. Tıp daha iyi bir hayat verebilirdi, fakat o an kendimi sevgiliden ayrı kalmış biri gibi hissettim. Bir hafta uykusuz kaldım. Baktım olmayacak, gittim Edebiyat Fakültesine kaydoldum. Böylece sevgiliye kavuşmuştum.

Türk Edebiyatı: Öğrencilik hayatınızda üzerinizde etkili olan hocalar var mıydı?

Faruk Sümer: Hocalarımı rahmet, minnet ve hürmetle anırım.

Okul yıllarımda lise hocalarım oldukça kuvvetliydi. İstanbul Lisesinde Orhan Seyfi Orhon vardı. Onun şüirelerini severdik, okurduk, memnun olurduk. Orhan Seyfi o zamanlar Vakit Gazetesi'nde de yazardı. Ondan başka üzerimizde etkili olan bir başka hoca Hakkı Süha Gezgin'dir. Tanınmış bir tarihçi yoktu. Eh ben vardım ya! Şaka bir yana tarihe çok meraklıydım. Lisede tarih bilgi birikimim tamdı. Bu şartlarda Fakülteye kaydolmuşum. Orada da hocalarım benden çok memnundu.

Prof. Dr. Faruk Sümer, Gülay Güngül, Mehdi Ergüzel, Gazl Altun

Tarih bilgimden başka, eski yazıyı da öğrenmiştim. Pek çok eser okumuştum eski yazıda. Fuat Bey'in eserlerini, tarihi mecmuaları, iktisat mecmualarını hep eski yazıda bitirmiştim. Bu arada Fransızcamı da ilerletiyordum. Fransızca eserlerin pek çoğu ile de bu devrede karşılaştım. O yüzden Fakülteye hazırlıklı girmiştim.

Ali İnanç derin bir his duyduğum büyük alımdı. Bir bilim adamı hocasıyla yetilir. Nasıl bir usta olmazsa iyi çıkarak yetişmiyor, iyi hoca olmayınca da talebe yetişmiyor. Bu her meslekte

1334 yılında tahta çıkan Çenkşi çok defa Almalık şehrinde oturuyordu.

Şehirde kalabalık sayıda Nesturî Hıristiyanları yaşıyordu. Kağanlar devrinde Çinliler de yaşıyordu. Hatta bu Çinliler müslümanlar tarafından taklid edilmişler ve "yakın bir zamanda Müslümanlar bütün Çin gelirlerini alacaklar" demişler. Fakat böyle birşey olmadı. Hıristiyan Nesturîler'e gelince onlar eskiden beri Almalık ve Pişpek'de azınlık toplulukları halinde yaşamakta idiler. Bunların adı geçen şehirlerdeki mezarlıklarında Türkçe ve Süryanice yazılmış mezar taşları bulunmuştur. 1338 yılında Papa XII. Benoît Richard de Bourgogne'ü Almalık'a évêque tayin etmişti. 1339-1340 yılında Almalık halkı évêque Richard ile arkadaşlarını öldürdüler. Mamafih bu hadiseden bir yıl sonra Jean Marignolli Almalık'a uğrayınca ortalığı müsaid görüp orada bir kilise inşa etti (veya eskisini onartmış) ve çok kimseyi de vaftiz etmişti. Fakat bu tarihten itibaren Almalık'ta Hıristiyanlık sür'atle ortadan kalkmaya doğru gitmeye başlamıştı.

Tuğluk Timur Han (1344-1363) daima Almalık şehrinde oturmuştur. O, 1350'lerde 160.000 kişi ile birlikte müslüman oldu. Han'ın islâmiyette samimiyetle bağlandığı haber veriliyor. Sonra Mâveraün-nehr'e seferler yaparak Çağatay devletinin siyasî birliğini kurdu; 1463'de Almalık'ta vefat eden Tuğluk Timur Han'ın mezarının bulunduğu yer şimdi de bilinmekte olup "Horin Mezar" köyüne 1 milden az bir mesafededir.

Timur'un XIV. yüzyılın son çeyreğinde Moğolistan'a yaptığı seferler halkı daha yoksul memleketi de daha harap bir duruma düşürdü. Talas ve Çu boyları ile Işık Göl çevresinde ve İli vadisini de yerleşik halkın yaşamadığını ileri sürmek mümkündür. Nitekim bir çok yörede XV. yüzyılda durum böyle idi. Yazdli Şerefeddin Ali'nin Zafer-nâme'sinde 792 (1389-1390) yılında Timur'un askerleri Yukarı İli (< İle)

Tuğluk Timur Han (1344-1363) daima Almalık şehrinde oturmuştur. O, 1350'lerde 160.000 kişi ile birlikte müslüman oldu. Han'ın islâmiyette samimiyetle bağlandığı haber veriliyor. Sonra Mâveraün-nehr'e seferler yaparak Çağatay devletinin siyasî birliğini kurdu; 1463'de Almalık'ta vefat eden Tuğluk Timur Han'ın mezarının bulunduğu yer şimdi de bilinmekte olup "Horin Mezar" köyüne 1 milden az bir mesafededir.

boylarındaharekât yapılırken Almalık'ın da sadece adı zikrediliyor. Bundan şehrin varlığını sürdürdüğü söylenebi-

lir. Timur'un yakınları arasında da Şemseddin Almalığı adlı ulemadan bir zat vardı. Ancak XV. yüzyılın birinci yarısının ortalarında Çağatay hanlarının Kalmuklarla savaştıkları görülür. İşte Almalık da bu yüzyılda tahrib edilerek bir harabe haline getirilmiştir. XVI. yüzyılda Duğlat Haydar Mirza Almalık yıkıntıları arasında Tuğluk Timur Han'ın mezarını bulmuştu.

BİBLİYOGRAFYA

Nesevî, *Siyretü's-Sultan Celâleddin Mengü-birtî*, yay. H. K. Hamdi, Kahire, 1953, s. 30); Cuveynî, *Tarih-i Cuhangusây*, yay. M. Kazvini, GMS, London, 1912-1916 I, s. 21, 31, 47, 48, 56, 57, 226, II, 217, 250; Cemal Karşı, *Mül-hakâtüs-Sürâh*, Barthold *Turkestan, II; Metinler*, Saint Pétersbourg, 1898, s. 104, 108, 117, 119, 135, 136, 138, 140, 142, 144, 147; *Cüzcânî Tabâkât-ı Nâsrî*, yay. A. Habîbî, Kâbil, 1325, I, s. 309; *Reşideddin, Câmîüt-tevârih*, yay. Behmen Kerimi, Tahran, 1338, I, yay. E. Blochet, Leyden, 1911, s. 409-412; *Şerefeddin-i Yazdli, Zafer-nâme*, yay. M. Abbâsî, Tahran, 1336, I, s. 354 *Haydar Mirza Duğlat, Tarih-i Reşidî*, İngilizce Tercümesi E. Denison Ross, *History of the Moğols of Central Asia*, London, 1972, s. 32, 33, 34, 58, 60, 117, *Hamdullah Müsteşî, Nüzhetül-kulüb*, yay. G. Le Strange, GMS, Leyden, 1913, s. 357; E. Bret-Schneider, *Medieval researches from eastern Asiatic sources*, London, 1888, s. 15-22, 67-74; *The Journey of Henum I, King of Little Armenia to the Court of the Great Khan Mongke*, J. A. Boyle, *Central Asiatic Journal*, IX, nr. 3, s. 183; *W. Barthold, History of teh Semirechye*, İngilizce tercümesi V. - T. Minorsky, Leyden, 1956, s. 35, 43, 49, 108, 109, III, 112, 115, 121, 135, 138, 143; aynı müellif *Turkestan down to the Mongol invasion*, London, 1958, s. 368, 401, 403, 404; aynı müellif, *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Derster*, 1975, dizin s. 338; F. Sümer, *Eski Türklerde Şehircilik*, İstanbul, 1984, s. 92, 96, 98, 99.

Prof. Dr. Faruk SÜMER'in HAL TERCÜMESİ

5 Kasım 1924 tarihinde Konya'nın 120 km. güneyinde bulunan Bozkır kasabasında doğdum. Bozkır yöresinin adıdır. Bozkır adı XIV. yüzyılda yaşaması muhtemel olan, bir beyden gelmektedir. Bu adın anlamı boz+kır (yen ve yoket) olmalıdır. Şunu da ilâve etmeliyim ki bozkır kelimesi Fransızca steppe manasını bu yüzyıldan itibaren taşımaya başlamıştır. Bozkır yöresinin halkı XV. yüzyılda da tamamen yerleşik hayat geçirmekte idi. Anılan yüzyılda da yörede Müslüman olmayan veya Türk olmayan herhangi bir azınlık yoktur.

Babam Mehmed Zeki Bey, kasabaya yayan yarım saat uzaklıktaki Akçapınar (Akçamanar) köyündendir. Babam İstanbul'da tahsile başlamış ve subay olmak istemiştir. Fakat ağır bir hastalığa yakalandığı için

Kuleli Askeri Lisesinden ayrılmak zorunda kalmıştır; ben doğduğum zaman Maliye daîresinde memurdu. Annem Zeliha Hanım ilk okulu üçüncü sınıfa kadar okumuş, evlendirildiği için tahsili yarım kalmıştır. Bundan dolayı rahmetli anam daima üzüntüsünü ifade eder; kendisini evlenmeye zorladığı için büyük anıma sitemde bulunurdu. Annem çok meziyeti nefsinde toplamış, mükemmel bir kadındı. Ailemden en fazla onunla gurur duyduğumu ifade etmeliyim. Annemin babası Hüseyin Hilmi Efendi İstanbul'da tahsil etmiş, kasabamızda müderrislik ve müftülük yapmıştır. Dedem bütün Bozkırlılar tarafından saygı gören erdem sahibi bir zat idi.

1931 yılında babamın memuriyeti ile ilgili olarak İstanbul'a gittik ve ben burada ilk okula başladım. İlkokulda 4. ve 5. sınıf

larda sosyal derslere ve bilhassa tarihe çok meraklı idim. Bundan dolayı liselerde okutulan üç cildlik tarih kitaplarının hepsini daha o zaman okumuş ve bu kitaplardaki bilgileri öğrenmişim. Orta okulda iken gazete ve mecmualarda yayınlanan tarihi makale ve romanlardan başka bulabildiğim tarih kitaplarını da okurdum. Yaz tatillerinde ricamız üzerine babam beni ve benden iki yaş küçük kardeşimi Bozkır'a gönderirdi. Bazan kasabada, bazan da Akçapınar yaylasında otururduk. Yaylada sık sık bir kaç köyün halkı birleşerek eğlenirlerdi. Erkekler Koca Oluk denilen bir çeşmenin başında toplanır, güreş, arakesti ve diğerleri gibi oyunlar oynanır; sonra müziğe geçilirdi. Bağlama, cura, def, keman, gırnata (klarnet) dan oluşan çalgı takımı hareketli, âhenkli ve neşe verici